

TILASTOLLINEN PÄÄTOIMISTO

Tekijä	Pvm	No
Ylijohtaja E. H. Laurila	13.4.1970	1970:1

Tilastollisen päätoimiston tilasto-, tutkimus- ja selvitystöiden
ryhmittelyä

<u>Sisällysluettelo:</u>	<u>Sivu</u>
0. Johdanto	2
1. Perustilastot	3-5
2. Johdetut tilastot	5-7
3. Tilastojärjestelmät	7-9
4. Tilastotutkimukset	9-11
5. Ennusteet	12-13
6. Yhteiskuntapoliittiset laskelmat	14
7. Erityistutkimukset ja -selvitykset	14
8. Metodeja koskevat tutkimukset	15
9. Tutkimus- ja tiedepoliittiset selvitykset	16
10. Tilastopoliittinen tutkimus	17-18

Tilastollisen päätoimiston tilasto-, tutkimus- ja selvitystöiden ryhmittelyä

O. Johdanto

Tämä selvitys liittyy niihin toimenpiteisiin, joilla Päätoimisto pyrkii ulkopuolisille osoittamaan, mitkä ovat kansallisen tilastoviraston tehtävät nykyaikana. Kansallinen tilastovirasto on YK:n antama nimitys niille eri maiden tilastollisille keskusvirastoille, jotka vastaavat oman maansa tilastotoimen kehittämisestä myös kansainvälisissä järjestöissä.

Tässä on lähdetty siitä yleisestä kansainvälisestä käsityksestä, että "tilasto" voi tarkoittaa neljää eri asiaa: 1) joukkoilmiötä koskevaa numeroaineistoa, 2) toimintaa, jolla pyritään tätä aineistoa tuottamaan, 3) niitä metodeja, joita tässä toiminnassa sovelletaan ja 4) sitä tiedettä, joka kehittää sovellettavia metodeja. Viimeksi mainittuun kohtaan sopii myös toinen suomenkielinen tilastoalan termi "tilastotiede". Kolmanteen kohtaan kuuluvat havaintoaineiston hankinta- ja käsittelymenetelmät sekä havaintoaineiston analysointimenetelmät. Näistä analysointimenetelmistä katsotaan "hienoimpien" soveltamisen usein kuuluvan asianomaisen alan tutkimuksen eikä varsinaisen tilastotyön piiriin.

1. Perustilastot

Kansallisen tilastoviraston toiminnalla pyritään yhteiskunnan informaatiotarpeen tyydyttämiseen. Tässä toiminnassa on perustilastoilla, kuten nimityksestäkin ilmenee, perustavaa laatua oleva merkitys.

Perustilastot voivat koskea kaikkia yhteiskunnan ilmiöitä, ja niiden laadinnassa voidaan soveltaa monia tilastollisia menetelmiä. Se, mitä kulloinkin tutkitaan ja miten tutkitaan, riippuu tietenkin tärkeis- ja tehokkuusnäkökohdista. Olennaista perustilastoissa on se, että havaintoaineisto tutkittavasta joukkoilmiöstä koskee välittömästi ilmiötä tarkoittavan perusjoukon yksikköjä. Tämä perusyksikköjä koskevan havaintoaineiston tilastollinen käsittely, jolla pyritään ilmiötä koskevan numeroaineiston eli "valmiiden tilastotietojen" tuottamiseen, on tärkeä vaihe perustilastotyössä. Myös eri perustilastojen havaintoaineiston yhdistäminen yksikkökohtaisena voidaan katsoa perustilastotyöksi. Tätä tapahtuu kun esim. kahden "perusrekisterin" nauhoilla olevat tiedot yhdistetään yksikkötunnuksien avulla.

Perustilastot voivat olla joko periodisia kausi- tai vuositilastoja tai kertalaskentoja; ne voivat perustua joko kokonaislaskentaan tai otantatiedusteluun. Vuositilastot perustuvat osaksi vastaaviin kausitilastoihin, osaksi ne saattavat olla niistä metodisesti ja vähäsi osaksi asiallisestikin irrallaan. Kertalaskennat taas - varsinkin silloin kun ne perustuvat kokonaislaskentaan - voivat muodostaa perustan periodisille kausi- ja vuositilastoille. Ne voivat myös muodostaa perustan hallinnollisille ja tilastollisille rekistereille,

joten on tärkeitä, että kertalaskentojen suunnittelu ja rekisterien perustaminen tai kehittäminen tapahtuu läheisenä yhteistyönä. Kausi- ja vuositilastojen aineisto saadaan osaksi hallinnollisista perusaineistoista, esim. hallinnollisista rekistereistä, osaksi suoraan niiltä henkilöiltä tai yhteisöiltä, joita tilasto koskee. Kertalaskentojen aineisto saadaan, joko vapaaehtoisesti tai lakisääteisesti, suoraan asianomaisilta perustietojen antajilta. Kertalaskennat saattavat asiallisesti peittää monenkin perustilaston alueen, mutta ovat lähinnä tiedustelumethodisesti katsottava perustilastoiksi.

Perustilaston sisältämiä monia vaiheita, jotka ulottuvat tilaston suunnittelusta aina valmiiden tilastotietojen julkaisemiseen tai taltioimiseen, ei tässä selvityksessä kosketella, vaan tyydytään mainitsemaan, että eri työvaiheiden paino saattaa eri perustilastoissa olla hyvinkin erilainen. "Valmiit tilastotiedot" tarkoittavat lähinnä taulukkoja, suhdelukuja ja tunnuslukuja. Nämä "valmiit tilastotiedot" ovat joskus jo sellaisinaan käyttökelpoista informaatiota yhteiskunnassa tehtäviä ratkaisuja varten, usein ne kuitenkin "välituoteina" joutuvat vielä tutkimukselliseen jalostusprosessiin muodostuakseen sitten informaation kysyntää vastaaviksi "lopputuotteiksi".

Perustilastojen tulisi käsitteiden, määritelmien ja ryhmittelyjen puolesta liittyä laajempiin niitä koordinoiviin tilastojärjestelmiin. Perustilastot ovat tarvittavien resurssien ja vaikeutensa puolesta huomattavastikin erilaisia, mutta kaikkia niitä voi silti tilastotutannon kannalta pitää tiettyinä perusyksikköinä. Esimerkkeinä perustilastoista, jotka voivat olla joko kausi- tai vuositilastoja taikka

molempia ovat väestömuutostilastot, koulutustilastot, liikennetilastot, elinkeinojen tuotantotilastot tai - kehittyneissä oloissa - elinkeinoja koskevat tilastot, työllisyys- tai työttömyystilastot, hinta- ja palkkatilastot, erilaiset tulon käyttöä koskevat tilastot sekä erilaiset rahoitustilastot. Kertalaskentoja ovat taas esim. väestölaskenta, joka on yleensä kokonaislaskenta, sekä kotitaloustiedustelu, joka on aina otantatiedustelu. Väestölaskennat ovat yleensä laajoja hankkeita. Niinpä Neuvostoliiton väestölaskennassa 1970 toimii $\frac{1}{2}$ milj. ihmistä laskijoina, ja sitä on julkisuudessa sanottu maailman "suurimmaksi väestötieteelliseksi tutkimukseksi".

2. Johdetut tilastot

Niitä koskeva toiminta tarkoittaa perustilastotyöllä saatujen "valmiiden tilastotietojen" yhdistämistä joko sellaisinaan tai yksinkertaisten "jalostusmenetelmien" avulla; ne eivät siis perustu välittömällä havainnoilla saatuihin ja siten itse tilastollista perusyksikköä koskeviin aineistoihin. Johdetuistakin tilastoista toiset ovat hyvin vaikeita, toiset taas helppoja. Päätoimiston ulkopuolella laadittuina niitä ei aina enää sanota tilastoiksi, vaan esim. "tutkimuksiksi". Samoin on tosin asianlaita jo eräisiin perustilaston luonteisiin kertatiedusteluihin nähden (esim. vähäisiinkin haastattelututkimuksiin nähden, joita myös voidaan sanoa "tutkimuksiksi").

Johdetut tilastot voivat perustilastojen tapaan olla kausi- tai vuositilastoja tahi kertalaskentoja. Ne voivat koskea myös joukkoilmiöryhmiä ja liittyvätkin yleensä käsitteellisesti perustilastoja

suurempina osina laajempiin tilastojärjestelmiin. Ne muodostavat toisinaan suuremman toimintakenttensä takia omia tilastojärjestelmiään. Raja seuraavassa kohdassa käsiteltyihin tilastojärjestelmiin ei aina olekaan selvä.

Työvaiheittensa puolesta johdetut tilastot saattavat poiketa huomattavasti perustilastoista, varsinkin kun niissä aineiston käsittelyä perusyksikkötasolla ei ole. Tulokset sen sijaan ovat luonteeltaan samanlaisia "valmiita tilastotietoja" kuin perustilastoissa. Kuitenkin tulokset ovat yhteiskunnan koko informaation käytön kannalta yleensä "valmiimpia" kuin perustilastojen tulokset, mutta silti nekin ovat monesti vielä katsottavissa "välituotteiksi". Johdetut tilastot voivat eräissä tapauksissa korvata perustilastoja. Näin on esim. asianlaita kun investointitutkimus suoritetaan välillisellä tavaravirtamenetelmällä, joka nojautuu eri perustilastojen tuloksiin eikä välittömällä tiedustelumenetelmällä, joka nojautuu tietoihin yksikkönä olevasta investoinnin suorittajasta. Kehityksen mukana johdettu tilasto voi muuttua perustilastoksi. Tämä tapahtuu joko tiedustelumenetelmiä kehittämällä (pystytään havainnoimaan entistä useampia tilastoyksikön tunnusmerkkejä) tai tiedustelun ulottuvuutta lisäämällä (pystytään laajentamaan perusjoukkoa useampia tilastoyksikköjä käsittäväksi).

Johdetut tilastot voivat ensinnäkin olla yhdistelmiä joko saman aihepiirin eri osia koskevista tai eri aihepiirejä koskevista perustilastoista. Edellisiä ovat esim. eri palkansaajaryhmiä koskevien palkkatilastojen pohjalta laadittu yleinen ansiotasotilasto tai eri hintatilastojen pohjalta laadittu yleinen hintatilastojärjestelmä, jälkim-

mäisiä ovat esim. työvoima- ja tuotantotilastojen pohjalta laaditut tuottavuustilastot tai pääoma- ja tuotantotilastojen pohjalta laaditut pääomakerrointitilastot. Johdetut tilastot voivat myös olla tiettyä ilmiötä koskevien "puhdistamattomien" tai "puhdistettujen" aikasarjojen, lähinnä ekonometrisiin tutkimuksiin käytettävien aikasarjojen konstruoimista tai eri tutkimuksien kannalta hyvin tärkeitä historiallisen tilaston laadintaa. Alueelliselta perustalta taasen voidaan vastaavasti saada eri kotimaan alueita yhdistäviä kansallisia tilastoja tai eri maita yhdistäviä kansainvälisiä tilastoja. Kaikki johdetut tilastot edellyttävät koordinointia toisaalta edellä kosketeltuihin perustilastoihin ja toisaalta seuraavassa kosketeltaviin laajempiin tilastojärjestelmiin.

3. Tilastojärjestelmät

Ne tarkoittavat toimintaa, jolla pyritään tuottamaan edellisissä kohdissa kosketeltuja laajempia integroituja kuvausjärjestelmiä. Tämä toiminta on osaksi yhtenäisten tilastojärjestelmien rakentamista sekä niiden käsitteiden ja ryhmittelyjen kehittämistä, osaksi toiminta on järjestelmien edellyttämän tilastoaineiston tuottamista tai muuta hankintaa sekä osaksi valmiiden tietojärjestelmien aikaansaamista. Mitä keskitetympää ja kehittyneempää valtakunnan tilastotoimi on, sitä vähemmän joudutaan aineiston hankinnassa turvautumaan omaan "jalostustyöhön" ja sitä enemmän voidaan tietojärjestelmien "tilastolisten vaatimusten" tyydyttämiseen ja siten järjestelmien aikaansaamiseen käyttää sellaisinaan perustilastojen ja johdettujen tilastojen tuloksia.

Tilastojärjestelmien yhteydet toisaalta asianomaisen alan tutkimukseen - teorioiden ja mallien edellyttämien käsitteiden, määritelmien ja ryhmittelyjen koorfinoijina - ja toisaalta yhteiskunnan informaation käyttöön - eri käyttäjäryhmiä ja eri käyttötarkoituksia koskevan tietotarpeen systematisoijina - ovat hyvin läheiset. Eräät tilastojärjestelmät perustuvatkin - esimerkkinä SNA - joko suoraan tai ainakin välillisesti tieteen kehittämään teoreettiseen järjestelmään. Tilastojärjestelmillä on näin ollen mahdollista tuottaa sellaista empiiristä tietoaaineistoa, joka on adekvaattia alan tutkimuksen kehittämien kuvaus- ja selitysmallien kannalta. Toisaalta saata- vat tulokset jo sellaisinaan tai jatkotutkimuksissa jalostettuina (vrt. kappale 4., tilastotutkimukset) hyvin pystyvät tyydyttämään suurtenkin yhteiskunnallisten ratkaisujen edellyttämää tietojen tarvetta.

Tilastojärjestelmät, ja tilastolliset tietojärjestelmät, voidaan ryhmitellä eri perusteilla. Suurempina kokonaisuuksina voitaisiin ajatella henkilötilastollista tietojärjestelmää (josta SSDS eli väestö-, työvoima- ja sosiaalityötilastojen integroitu järjestelmä on tärkein osa), yhteisötilastollista tietojärjestelmää (josta SNA, jota voi pitää taloustilastojen integroituna järjestelmänä, on tärkein osa) ja ympäristötilastollista tietojärjestelmää (joka vielä on lähes kokonaan tutkimatta). Yhdessä nämä kolme suurta integroitua tietojärjestelmää muodostaisivat kaikkine alajärjestelmineen laajasisältöisen yhteiskuntatilastollisen tietojärjestelmän.

Kaikissa suurissa tilastojärjestelmissä onkin eri perusteella muodostettuja alajärjestelmiä. YK:n tilastotoimistolta on viimeksi tul- lut suositukset väestömuutostilastolliseksi, koulutustilastolliseksi ja tulonjakotilastolliseksi järjestelmäksi. Muista eri aloja koskevistä

järjestelmistä voisi asian selventämiseksi vielä mainita työvoima-tilastollisen järjestelmän, hinta- ja volyymitilastollisen järjestelmän, panos-tuotostilastollisen järjestelmän sekä finanssitilinpitojärjestelmän. Oman ryhmänsä muodostavat useampia alajärjestelmiä koskevat yleiset tavaroita ja palveluksia tai yksilöjä ja aktiviteetteja koskevat nimikkeistöt.

On selvää, että vaikeimmat kansallisille tilastovirastoille annetuista tehtävistä koskevat juuri tilastojärjestelmiä, niiden kehittämistä uusista vaatimuksista vastaaviksi ja niiden ylläpitämistä. Nämä tutkimustehtävät ovat vaikeita myös koko yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kannalta. Mutta niinpä onkin nykymaailman kansantaloustieteilijöiden kärki, Frisch, Tinbergen, Leontief ja Stone joutunut työskentelemään juuri niihin liittyvien ongelmien kanssa.

4. Tilastotutkimukset

Näitä voisi ehkä myös sanoa yhteiskuntatieteiden kvantitatiiviseksi tutkimukseksi. Vastaava kvalitatiivinen tutkimus jää yleensä kansallisen tilastoviraston ulkopuolelle; poikkeuksena on kuitenkin esim. se kehittämistyö, joka koskee eri tilastojärjestelmissä noudatettuja käsitteitä, määritelmiä ja ryhmittelyjä. Myös osa kvantitatiivista tutkimusta jää tilastovirastojen ulkopuolelle seuraavassa esitettyjen periaatteiden nojalla.

Kvantitatiivisen tutkimuksen päävaiheiksi voisi katsoa 1) teorioiden ja mallien kehittelyn, 2) empiirisen havaintoaineiston hankinnan ja 3) havaintoaineiston analyysin. Kohdassa 1) voidaan ajatella olevan

a) malleja, jotka jäävät pelkästään teorian piiriin ja b) malleja, joita pyritään empiirisesti testaamaan. Tilastovirasto on kiinnostunut lähinnä jälkimmäisistä malleista. Havaintoaineiston analyysin - kohta 3) - osalta voidaan puhua a) tilastomenetelmiin pohjautuvasta analyysistä (estimoinnit ja testaukset) ja b) muihin mahdollisiin menetelmiin pohjautuvasta analyysistä. Tilastotutkimus, jolla pyritään yhteiskunnallisia ilmiöitä koskevaan uuteen kvantitatiiviseen tietämykseen, liittyy siis edellisen mukaan kohtaan 1)b, kohtaan 2) kokonaisuudessaan sekä kohtaan 3)a. Varsinkin sellaiset tutkimukset, joissa pääpaino on kohdissa 2) ja 3)a ovat tehokkaimmin suoritettavissa kansallisissa tilastovirastoissa, koska niissä samanaikaisesti tunnetaan tarvittava empiirinen aineisto, hallitaan vaativiakin tilastomenetelmiä ja omataan riittävästi konekapasiteettia.

Tilastoviraston suorittamien tilastotutkimuksien tulisi olla suoraa jatkoa sen jo kappaleissa 1. ja 2. sekä varsinkin kappaleessa 3. kosketellulle työlle. Joissakin tapauksissa empiirisen havaintoaineiston hankinta ja sen alkuanalyysi ovat niin dominoivia yhteiskunnallisia ilmiöitä koskevassa kvantitatiivisessa tutkimuksessa, että tilastotyö on kutakuinkin sama asia kuin koko tutkimustyö (esim. väestötutkimus, joka aikoinaan oli lähes samaa kuin väestötilasto sekä panos-tuotostutkimus ja panos-tuotostaulut).

Tilastoviraston kannalta tilastotutkimukset - jotka sen muihin töihin liittyen ovat lähinnä makrotutkimuksia - voidaan ryhmitellä eri perusteista käsin. Ne voidaan tieteen alojen mukaan ryhmitellä kansantaloudellisiin, sosiologisiin ja muihin yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. Ne voidaan tilastovirastojen työn ja lähinnä tilastol-

listen järjestelmien kannalta jakaa moniinkin ryhmiin, väestötutkimukset, työvoimatutkimukset, koulutustutkimukset, kansantulotutkimukset, tuotantotutkimukset, tuottavuustutkimukset, työllisyystutkimukset, työttömyystutkimukset, tulonjakotutkimukset, kulutustutkimukset, investointitutkimukset, säästämistutkimukset, hintatutkimukset, tavaravirtatutkimukset, rahavirtatutkimukset jne. Oman tilastotutkimusten ryhmänsä muodostavat lisäksi kvantitatiiviset aluetutkimukset ja historiallis-tilastolliset tutkimukset, esim. kansantalouden kasvua pitkänä aikavälinä selittävät tutkimukset. Tilastotutkimuksilta olisi edellytettävä, että niiden antama informaatio olisi mahdollisimman "valmista" yhteiskunnan informaatiotarpeen kannalta.

Tilastotutkimuksissa sovellettujen havaintoaineistojen hankinta-, käyttö- ja analysointimenetelmien tutkiminen kuuluu kappaleeseen 8. (metodeja koskevat tutkimukset; mukaan lukien mm. aikasarja-analyysia ja indeksteoriaa koskevat tutkimukset).

Kansainväliset tilastotutkimukset muodostavat oman ryhmänsä. Ellei oteta huomioon käsitteitä, määritelmiä ja ryhmittelyjä koskevia tutkimuksia, jotka tehdään kansallisten tilastovirastojen yhteistyönä, ovat varsin työläisiä esim. vertailevat tulo- ja hintatasotutkimukset sekä tuottavuus- ja elintasotutkimukset; niitä on jo eräissä kansallisissa tilastovirastoissa suoritettu. Kansainväliset tilastotutkimukset tulevat huomattavasti lisääntymään jo taloudellisen integrationkin takia. Niinpä tilastovirastoille jo onkin suunniteltu kansainvälisiä tutkimuksia pitkän ajan taloudellisesta kasvusta sekä kansantalouden rakenteesta.

5. Ennusteet

Kansallisten tilastovirastojen sanoisiko perinnäisiä tehtäviä on väestöennusteiden sekä eräiden työvoima- ja koulutusryhmäennusteiden laatiminen. Eri Pohjoismaiden kansallisten tilastovirastojen asettama ennustevaliokunta onkin kohdistanut työnsä lähinnä näiden alojen ennusteisiin. Myös Pohjoismaiden tilastovirastojen ennustelimien toiminta - esim. Ruotsin Tilastollisen päätoimiston prognoosi-instituutin toiminta - koskee pääasiassa näitä ennusteita. Niissä on kuitenkin samalla otettu huomioon myös maan eri alueita koskevat ennusteet.

Ennustetoiminta eri aloilla, ja varsinkin talouselämän alalla, tulee ilmeisesti huomattavasti lisääntymään. Tilastovirastot - kuten tosin muutkin virastot ja tutkimuslaitokset - ovat aikaisemmin varsin vähän tehneet talouselämän kehitystä koskevia ennusteita. Kuitenkin tältäkin alalta voisi mainita omaan ryhmäänsä kuuluvat tilauskantatilastot sekä odotuksia (kulutus- ja investointi-) koskevat tiedustelut. Tutkimustyöllä tähdätään yleensä ennusteisiin (predictioón). Joskus tutkimuksen (vaikkapa tilastotyön) tulokset ovat jo sellaisenaan käyttökelpoisia ennusteiksi. Tutkittavasta ilmiöstä sekä käytetyn selitysmallin rakenteesta ja luonteesta riippuu miten läheisesti ennustetyö liittyy kansallisen tilastoviraston muihin tehtäviin. Ellei kysymys ole "puhtaasta" ennusteesta, riippuu kansallisen tilastoviraston asema ennustetyössä myös siitä, onko kysymyksessä lyhyen, keskipitkän vaiko pitkän aikavälin ennuste. Jos lyhyen ajan ennuste on metodisesti suoraan liitettävissä alan tilastotyöhön ei useinkaan

liene syytä tehdä sitä tilastoviraston ulkopuolella. Tällaisia ennusteita ovat väestö- ja työvoimaennusteiden lisäksi esim. eräät palkka-, hinta-, ja tuotantoennusteet. Myös kansantuloa ja sen eri komponentteja koskevat hyvin lyhyen ajan ennusteet liittyvät läheisesti kansallisen tilastoviraston muihin töihin, ja meillä ne nykyisin laaditaan Tilastollisen päätoimiston, Kansantalouselämyksen ja Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen yhteistyönä.

Lyhyen ajan kansantaloudellisten ennusteiden laatiminen tilastovirastoissa ei pohjautu vain tarvittavaan aineistoon ja käytettäviin metodeihin, vaan myös olettamukseen, että malleissa edellytetty talouspolitiikka ei muutu, tai jos muuttuu, sen muutokset ovat jo tiedossa. Kuten pitemmistä aikaväleistä on kysymys, sitä vähemmän voidaan nojautua vain tähän olettamukseen. Vastaavasti tilastoviraston ennustemahdollisuudet vähenevät. On kuitenkin selvää, että keskipitkän ja pitkän aikavälin ennusteisiin nojautuvien suunnittelu-elimien on oltava läheisessä yhteistyössä tilastoviraston kanssa, jotta voitaisiin tietää, mitä empiiristä havaintoaineistoa tai siitä jalostettuja tutkimustuloksia kulloinkin tarvitaan ennustemalleja varten. Tätä näkökohtaa onkin suuresti korostettu viime aikoina pidetyissä kansainvälisissä kokouksissa ja seminaareissa.

Eri ryhmänsä ennusteiden joukossa muodostavat kansainvälisissä järjestöissä, kansallisten tilastovirastojen tietojen pohjalta, laadittavat kansainväliset ennusteet. Voidaan olettaa, että näiden ennusteiden merkitys tulevaisuudessa huomattavasti lisääntyy, joten ne tulevat ilmeisesti aikanaan antamaan paljon vaivaa tilastovirastoille.

6. Yhteiskuntapoliittiset laskelmat

Näiden laskelmien suorittaminen kansallisessa tilastovirastossa perustuu myös siihen, että tilastovirastoilla on hallussaan sellaisia perusaineistoja tai tutkimustuloksia sekä sitä metodista tai teknillistä suorituskapasiteettia, jota tarvitaan laskelmien tehokkaaksi suorittamiseksi. Nämä laskelmat voivat koskea sekä talouspoliittisia että muita yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja; ne ovat useimmiten tehdyt jo ennakoita tiedossa olevaa yhteiskuntapoliittista tarkoitusta varten. Näistä syistä näissä laskelmissa käytetyt käsitteet saattavat poiketa tavanomaisista tilaston ja muun tutkimuksen käyttämistä käsitteistä. Esimerkkeinä voisi mainita maataloustaloustaloutta ja verotuspolitiikkaa koskevat laskelmat, vuokra- ja kiinteistökuukustannuslaskelmat, kantokykyluokituslaskelmat sekä kuntien kielisuhteita koskevat 10-vuotislaskelmat. Eräät näistä laskelmista on Suomessa lainsäädäntöteitse annettu Tilastollisen päätoimiston säännölliseksi tehtäväksi.

7. Eriytystutkimukset ja -selvitykset

Näillä tarkoitetaan tilapäistöitä, perustilastoja ja johdettuja tilastoja, laskelmia sekä erilaisia tutkimuksia ja selvityksiä, joita ei ole edellytetty tehtäväksi tilastoviraston normaalin työohjelman puitteissa, mutta joita on mahdollista suorittaa vain sen hallussa olevan aineiston pohjalta. Kysymys voi olla esim. uudelleen ryhmittämisestä, suuremmasta yksityiskohtaisuudesta tai uudesta aluejaosta. Päätoimistossa useimmat ja työläimmät näistä tilapäistöistä liittyvät alati laajentuvan kansainvälisen yhteistyön velvoitteisiin; kotimaiset tilapäistyöt kuuluvat taas lähinnä maksulliseen tietopalveluun.

8. Metodeja koskevat tutkimukset

Eräissä kansallisissa tilastovirastoissa nämä tilastotuotantoa ja -analyysia koskevat tutkimukset muodostavat tärkeän osan koko tutkimustyöstä. Kysymys on ensinnäkin tilastometodien kehittämistä koskevasta tilastotieteellisestä tutkimustyöstä, joka kohdistuu sekä havaintoaineiston hankintametodeihin (esim. otantametodeihin) ja käsittelymetodeihin että havaintoaineistosta saatujen tuloksien analyysimetodeihin (esim. estimointi- ja testausmenetelmiin). Toiseksi on kysymys tietojenkäsittelymetodien kehittämisestä niin aineiston käsittelyyn kuin sen analyysiin liittyvässä tietokonetyössä. Vaikka mainittuja tutkimustehtäviä on pidettävä hyvin tärkeinä tilastoviraston työn tehostamisen kannalta, ei niihin Päätoimistossa ole toistaiseksi voitu kiinnittää itsenäisinä kohteina paljoakaan huomiota. Tilastotieteelliset metodikysymykset on - eräiden teknillisten kysymysten ohella - jouduttu hoitamaan aina kulloinkin muiden tehtäväkokonaisuuksien yhteydessä; tietojenkäsittelymetodien kehittäminen tilastollisia sovellutuksia varten - joka työ tietenkin tulee tulevaisuudessa vielä moninverroin nykyistä tärkeämmäksi - on kuitenkin sellainen koordinointia edellyttävä yleinen tehtävä, joka on hoidettava vasta perustetussa Päätoimiston tietojenkäsittelyosastossa.

Kansainvälisessä yhteistoiminnassa tässä kohdassa mainittuja tutkimustehtäviä hoidetaan vain osaksi kansallisten tilastovirastojen toimesta; suurimmaksi osaksi ne hoidetaan siten, että tilastovirastojen tutkijat osallistuvat alan kansainvälisten tieteellisten seurojen toimintaan.

9. Tutkimus- ja tiedepoliittiset selvitykset

Nämä selvitykset koskevat toisaalta valtion tutkimuspolitiikkaa ja valtion tutkimuslaitoksia sekä kansallisen tilastoviraston asemaa tässä tutkimuksellisessa kokonaisuudessa. Suomessa on olemassa näihin selvityksiin liittyviä kysymyksiä varten epävirallinen valtion tutkimuslaitosten muodostama elin.

Toisaalta tässä tarkoitettut selvitykset koskevat valtakunnallista tiedepolitiikkaa, yhteiskuntatieteiden asemaa koko tiedepolitiikan kannalta sekä edelleen kansallisen tilastoviraston työtä koko yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kannalta. Tämä edellyttää yhteistyötä monien tutkijoiden ja tutkimusinstituutioiden kanssa, esim. valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan kanssa (sitä on jo eräissä tutkimuskysymyksissä ollutkin) ja korkeakoulujen kanssa (sitä on myös jo paljonkin ollut, tosin lähinnä tutkijoiden rekrytoinnissa).

Tutkimus- ja tiedepoliittisissa selvityksissä on lähinnä kysymys tehokkaimpien keinojen löytämisestä tutkimuksen tavoitteisiin pyrittäessä. Sikäli kuin nimenomaan on kysymys resurssien tosiasiallisesta allokoinnista, liittyvät näihin selvityksiin ne tutkimus- ja korkeakoulutilastot, jotka kansainvälisten järjestöjen suositusten mukaisesti jo ovat kansallisten tilastovirastojen ohjelmissa. Edelleen näihin selvityksiin liittyvät eräät tilastopoliittiset kysymykset, joita kosketellaan seuraavassa kohdassa.

10. Tilastopoliittinen tutkimus

Tämä tutkimus koskee varsin laajaa ja monitahoista kysymyskenttää, johon ei meillä toistaiseksi ole voitu - ehkäpä ei vain tutkijavoi-
mien vähäisyyden takia, vaan ehkä myös organisatorisista syistä -
kiinnittää riittävästi huomiota. Kysymys on ensinnäkin kansallisen
tilastoviraston yleisistä tavoitteista ja toimintaperiaatteista,
sen suhteesta valtakunnan muuhun informaatiotuotantoon sekä sen toi-
mintamallista ja siihen liittyvistä osatekijöistä. Näin tulee tut-
kittavaksi koko kehittämistoiminta sekä varsinkin siihen suuresti
vaikuttava yhteiskunnan informaation kysyntä ja kysyntää vastaavan
informaatiotuotannon tehokas järjestely. Tähän liittyy itse kysynnän
selvittelyn lisäksi myös informaation arvoa ja volyymia koskevat
teoreettiset ja empiiriset tutkimukset.

Toiseksi on kysymys eräiden informaation kysyntään ja informaation
tarjontaan liittyvien osaongelmien selvittämisestä. Sellaisia ovat
esim. kysyntäpuolella informaation "markkinointi" sekä tarjonta-
puolella sisäinen koulutus ja laskentatoimi. Kaiken kaikkiaan on läh-
dettävä siitä, että tilastotuotannon tulisi perustua yhteiskunnalli-
sia kustannuksia ja hyötyjä koskevaan analyysiin. Tältä pohjalta
saattaa esim. pyrkimys pitää tilastotuotannon kustannukset alhai-
sella tasolla osoittautua "kalliiksi" yhteiskunnan kannalta, koska
tämä pyrkimys saattaa lisätä kohtuuttomasti muun informaatiotuotan-
non kustannuksia.

Myös eräiden puhtaasti hallinnollisia yhteyksiä koskevien koordi-
nointi-, organisointi- yms. ongelmien tutkiminen kuuluu tilastopoliit-

tiseen tutkimukseen. Samoin siihen kuuluu niiden ongelmien tutkiminen, jotka johtuvat kansainvälisten järjestöjen asettamien velvoitteiden tai antamien suositusten sekä koko tilastoalan kansainvälisen kehityksen huomioon ottamisesta tilastopoliittisissa ratkaisuissa.

Tulokset tilastopoliittisesta tutkimuksesta näkyvät sitten selvimmin koko valtakunnan tilastotoiminta koskevista kansallisista tilasto-ohjelmista, varsinkin niistä ratkaisuista, joihin näissä ohjelmissa kehittämishankkeiden tärkeysjärjestyksen osalta on päästy.